

Bozor Atamasining Mazmuni Va Mohiyati

Raximov Xasan Abdusaitovich, Ph.D

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti “Iqtisodiy tahlil va statistika” kafedrasida dotsenti

Annotatsiya: Bozor tushunchasini tushunish iqtisodiyot va biznes uchun asosiy hisoblanadi. Bozorlar iqtisodiy o'sish, resurslarni taqsimlash va iste'molchilarni tanlashda muhim rol o'ynaydi. Bozor dinamikasini tahlil qilib, iqtisodchilar va korxonalar ishlab chiqarish, narxlash, marketing va investitsiya strategiyalari haqida asosli qarorlar qabul qilishlari mumkin. Ushbu maqolada shunga o'xshash mavzular yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: Ayirboshlash, xaridorlar, sotuvchilar, tovarlar, xizmatlar, aktivlar, narxlarni aniqlash, resurslarni taqsimlash, iqtisodiy samaradorlik, bozor tuzilishi, mukammal raqobat, monopoliya, oligopoliya.

Kirish. Iqtisodiyot va biznes sohasida "bozor" atamasi juda katta ahamiyatga ega. Bu xaridorlar va sotuvchilar o'rtasida tovarlar, xizmatlar yoki boshqa aktivlar almashinuvini osonlashtiradigan tizim yoki mexanizmni anglatadi. Bozorlar iqtisodiy o'sish, resurslarni taqsimlash va iste'molchilarni tanlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Bozorlarning ma'nosi va funktsiyalarini tushunish zamonaviy iqtisodiyotlarning qanday ishlashini tushunish uchun asosiy hisoblanadi. Bozorlar xaridorlar va sotuvchilar uchun o'zaro hamkorlik qilish, narxlarni muhokama qilish va bitimlar tuzish uchun platformani taqdim etadi. Ular resurslarni samarali taqsimlashga yordam beradi, ishlab chiqaruvchilarga o'z tovarlari va xizmatlarini ularni eng qadrlaydigan iste'molchilarga sotish imkonini beradi. Bozorlar jismoniy bozorlardan tortib onlayn platformalargacha bo'lgan turli shakllarda bo'lishi mumkin. Ular sotilgan mahsulot yoki aktivlar, raqobat darajasi va geografik ko'lami asosida tasniflanishi mumkin. O'ziga xos xususiyatlaridan qat'i nazar, barcha bozorlar iqtisodiy agentlar o'rtasida qiymat almashinuvini ta'minlashning umumiy maqsadiga ega.

Ushbu kirish qismida biz bozorlarning asosiy elementlari, turlari va funktsiyalarini o'rganamiz. Shuningdek, biz bozor tuzilishi tushunchasini va uning bozor xatti-harakati va iqtisodiy natijalariga ta'sirini ko'rib chiqamiz. “Bozor” atamasining ma'nosini aniq anglash orqali biz zamonaviy iqtisodiy tizimlarning murakkabligi va dinamikasini yaxshiroq tushunishimiz mumkin.

Tahlil va natijalar. Bozorning asosiy elementlari:

- Xaridorlar: tovarlar, xizmatlar yoki aktivlarni sotib olmoqchi bo'lgan jismoniy yoki yuridik shaxslar.
- Sotuvchilar: Sotish uchun tovarlar, xizmatlar yoki aktivlarni taklif qiluvchi jismoniy yoki yuridik shaxslar.
- Ayirboshlash vositasi: Odatda pul, lekin barter yoki boshqa ayirboshlash shakllarini ham o'z ichiga olishi mumkin.

Bozor turlari:

- Jismoniy va virtual: Jismoniy bozorlar xaridorlar va sotuvchilar o'zaro aloqada bo'lgan jismoniy joylardir, virtual bozorlar esa onlayn yoki elektron platformalar orqali mavjud.
- Mahsulot/aktiv turi: Bozorlarni birjalar, obligatsiyalar bozorlari yoki ko'chmas mulk bozorlari kabi sotilgan tovarlar, xizmatlar yoki aktivlar asosida tasniflash mumkin.

- Raqobat darajasi: Bozorlar mukammal raqobat, monopoliya, oligopoliya yoki monopolistik raqobat bilan tavsiflanishi mumkin, ularning har biri raqobat darajasi va bozor kuchiga ega.
- Geografik qamrov: bozorlar xaridorlar va sotuvchilarning imkoniyatlariga qarab mahalliy, mintaqaviy, milliy yoki global bo'lishi mumkin.

Bozorlarning funksiyalari:

- Narxlarni aniqlash: bozorlar talab va taklifning o'zaro ta'siri orqali narxlarni aniqlashga yordam beradi.
- Resurslarni taqsimlash: bozorlar tovarlar va xizmatlarni ularni eng qadrlaydiganlarga yo'naltirish orqali resurslarni samarali taqsimlaydi.
- Iqtisodiy samaradorlik: Bozorlar raqobat va innovatsiyalarni rag'batlantirish orqali iqtisodiy samaradorlikni rag'batlantiradi, bu esa narxlarning pasayishiga va yuqori sifatli mahsulotlarga olib keladi.
- Iste'molchi tanlovi: Bozorlar iste'molchilarga o'z istaklari va ehtiyojlarini qondirish imkonini beruvchi keng tanlovlarni taqdim etadi.

Bozor tuzilishi:

Xaridorlar va sotuvchilar soni va hajmi bilan belgilanadigan bozorning tuzilishi bozor xatti-harakati va natijalariga ta'sir qiladi. Bozorning asosiy tuzilmalariga quyidagilar kiradi:

- Mukammal raqobat: Ko'pgina xaridorlar va sotuvchilar, birorta ham muhim bozor kuchiga ega bo'lmagan.
- Monopoliya: Yagona sotuvchi butun bozorni nazorat qiladi va unga katta bozor kuchini beradi.
- Oligopoliya: bozorda bir necha yirik firmalar hukmronlik qiladi, bu esa cheklangan raqobatga olib keladi.
- Monopolistik raqobat: Ko'pgina firmalar tabaqalashtirilgan mahsulotlarni taklif qiladilar, bu esa bozor kuchini yaratadi, lekin raqobatga ham imkon beradi.

Bozor strukturasi tushunish bozor dinamikasini tahlil qilish, narx xatti-harakatlarini bashorat qilish va davlat siyosatining bozor natijalariga ta'sirini baholash uchun juda muhimdir.

Xulosa. "Bozor" atamasi iqtisod fanida keng ko'lamli tushunchalar va qo'llanishlarni o'z ichiga oladi. Bu tovarlar, xizmatlar va aktivlar almashinuvini, narxlarni shakllantirishni, resurslarni taqsimlashni va iqtisodiy faoliyatni boshqaradigan mexanizmlarni anglatadi. Bozorlarning ma'nosi va funksiyalarini tushunish zamonaviy iqtisodlarning murakkabliklarida harakat qilish uchun zarurdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Guillaume Haeringer tomonidan "Bozor dizayni: auktsionlar va moslashtirishga chiziqli dasturlash yondashuvi"
2. Jeffri M. Perloffning "Mikroiqtisodiyot: nazariya va hisob-kitoblar bilan qo'llanilishi".
3. Charlz A. Xolt va Alvin E. Rot tomonidan "Bozorlar, o'yinlar va strategik xatti-harakatlar: eksperimental iqtisodiyotga kirish"
4. "Bozorlar va o'yinlarning iqtisodiy tahlili: Frank Xan sharafiga insholar" Partha Dasgupta, Douglas Geyl, Oliver Xart va Erik Maskin tomonidan tahrirlangan.
5. "Bozor modellari: moliyaviy ma'lumotlarni tahlil qilish bo'yicha qo'llanma" Caroline Tisdell va Yves J. Hilpisch tomonidan.